

ย้อนคิดอัตภาวะและการส่งเงินกลับบ้าน
ของผู้หญิงอีสานในบริบทการแต่งงานข้ามชาติ

Rethinking Subjectivity
and Remittances of Isan Women
in Transnational Marriage Contexts

พิณทอง เล่ห์กันต์ (Pintong Lekan)¹

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก,
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Ph.D candidate, Department of Sociology and Anthropology
Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University
Corresponding author email: pintongle@gmail.com

(Received: September 12, 2025/ Revised: November 08, 2025/
Accepted: November 21, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้ทบทวนงานศึกษาเกี่ยวกับอัตภาวะและความหมายของ “การส่งเงินกลับบ้าน” ของผู้หญิงอีสานที่แต่งงานกับชายชาวตะวันตกในบริบทข้ามชาติที่มีความซับซ้อน โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยาและสตรีนิยม เพื่อทำความเข้าใจว่าการส่งเงินกลับบ้านมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นการปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ อารมณ์ และอำนาจต่อรองของผู้หญิงอีสานในชีวิตข้ามพรมแดน งานศึกษานี้เสนอว่าแนวคิดเรื่อง “ลูกสาวที่กตัญญู” ซึ่งมักถูกใช้ในการอธิบายผู้หญิงอีสานที่ส่งเงินกลับบ้านนั้น เป็นเพียงมิติหนึ่งของอัตภาวะที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้โครงสร้างศีลธรรมและวาทกรรมทางสังคม ในความเป็นจริง ผู้หญิงแต่ละคนมีวิธีการนิยามและปฏิบัติต่อ “การส่งเงินกลับบ้าน” ที่หลากหลาย ทั้งในฐานะการรักษาความผูกพันทางครอบครัว การสร้างอำนาจต่อรองในชีวิตคู่ และการยืนยันอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน บทความนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การทำความเข้าใจอัตภาวะของผู้หญิงอีสานในบริบทการแต่งงานข้ามชาติ จำเป็นต้องมองข้ามภาพเหมารวมและพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอารมณ์ที่ดำรงอยู่ในกระบวนการส่งเงินกลับบ้านอย่างลึกซึ้ง

คำสำคัญ: อัตภาวะ, ผู้หญิงอีสานข้ามชาติ, การส่งเงินกลับบ้าน, การแต่งงานข้ามชาติ

Abstract

This article reviews studies on the concepts of subjectivity and remittances among Isan women married to Western men within the complex context of transnational life. Drawing on anthropological and feminist perspectives, it explores how remittances are not merely an economic phenomenon but also a social and cultural practice that reflects relationships, emotions, and power negotiations of Isan women across borders. The study argues that the notion of the “dutiful daughter,” often used to describe Isan women who send money home, represents only one dimension of subjectivity constructed within moral structures and social discourses. In reality, each woman defines and practices “sending money home” in diverse ways - whether as a means of maintaining family ties, negotiating power within marriage, or asserting her cultural identity. This article therefore highlights that understanding the subjectivity of Isan women in the context of transnational marriage requires moving beyond stereotypes and examining the intricate interplay between economy, culture, and emotion embedded in the practice of remittance.

Keywords: Subjectivity, Transnational Isan women, Remittances, Transnational marriage

1. บทนำ

การแต่งงานข้ามชาติระหว่างผู้หญิงอีสานกับชายชาวตะวันตกเป็นปรากฏการณ์ที่มีมานานกว่าสองทศวรรษ โดยมีรากฐานย้อนกลับไปถึงยุคสงครามเวียดนาม เมื่อภูมิภาคอีสานกลายเป็นพื้นที่พักผ่อนของทหารอเมริกันหลังจากเสร็จการรบ ในช่วงแรกนั้น การปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นผ่านอุตสาหกรรมบันเทิง ก่อนจะขยายไปสู่ช่องทางสมัยใหม่ เช่น แพลตฟอร์มหาคู่ออนไลน์ (Chantavanich et al. 2001; Cohen 1996, Lapanun 2018) ในยุคต่อมา การใช้ชีวิตในบริบทข้ามชาติมีผลต่ออัตลักษณ์ สถานะทางสังคม และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีสานบ้านเกิดและสังคมตะวันตกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ข้ามชาติไม่ได้ถูกกำหนดเพียงแค่การอาศัยอยู่ในประเทศใหม่ แต่ยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขด้านชาติพันธุ์ ประสบการณ์ของผู้ย้ายถิ่น รวมถึงการส่งเงินกลับบ้าน (remittances)

บทความชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานดุชนิพนธ์ของผู้เขียน เหตุผลที่เลือกศึกษาผู้หญิงอีสาน เนื่องจากว่า ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดที่อยู่ในบริบทการแต่งงานข้ามชาติ คือ ผู้หญิงอีสาน ที่ผ่านมานงานวิจัยที่เกี่ยวกับการแต่งงานข้ามชาติของผู้หญิงอีสานมักมีข้อจำกัด โดยนำเสนอผู้หญิงอีสานข้ามชาติในภาพรวม และมักเน้นย้ำบทบาทของพวกเธอในฐานะ “ลูกสาวที่กตัญญู” ที่ส่งเงินกลับบ้านเพื่อสนับสนุนครอบครัวเพียงมุมมองเดียว แต่มักละเลยความหลากหลายทางอัตภาวะของผู้หญิงอีสานข้ามชาติเหล่านั้น ทั้งในด้านของช่วงวัย ชนชั้นทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เกิดการมองว่าผู้หญิงอีสานเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน หรือมีลักษณะเหมือนกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะบุคคล นอกจากนี้ การมองการส่งเงินกลับบ้านเพียงมิติของศีลธรรมและความกตัญญู อาจไม่ครอบคลุมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อเรื่องการนิยามความหมายของการส่งเงินกลับบ้าน เช่น ความต้องการสร้างอำนาจต่อรองในครอบครัวหรือสังคมใหม่ เป็นต้น ผู้หญิงแต่ละคนที่มีพื้นฐานครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม และประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ย่อมมองเรื่องการส่งเงินกลับบ้านในความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยที่ลงลึกและครอบคลุมมากขึ้น เพื่อสะท้อนความซับซ้อนและความหลากหลายของประสบการณ์ของผู้หญิงอีสานในบริบทของการแต่งงานข้ามชาติ

2. อัตภาวะในมุมมองสตรีนิยม

2.1 อัตภาวะ (Subjectivity)

แนวคิดเรื่องอัตภาวะในมุมมองของนักสตรีนิยมให้ความสำคัญกับความหลากหลายของอัตภาวะ (multiple subjectivities) และแนวคิดพหุนาม (intersectionality) ซึ่งเน้นว่าประสบการณ์ของผู้หญิงไม่ได้เป็นแบบเดียวกันทั้งหมด แต่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น และบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน นักคิดคนสำคัญในยุคนี้ ได้แก่ Judith Butler (1990), Kimberlé Crenshaw (1991), Chandra Talpade Mohanty (1988) และ Chris Weedon (1997) ที่ช่วยขยายแนวคิดเกี่ยวกับอัตภาวะของผู้หญิงให้ครอบคลุมถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างและการเปลี่ยนแปลงทางวาทกรรมทางสังคม โดย Butler (1990) เสนอแนวคิด การกระทำซ้ำ (performativity) ใน *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* ซึ่งท้าทายแนวคิดดั้งเดิมที่มองว่าอัตภาวะทางเพศ (gendered subjectivity) เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาตายตัวตั้งแต่กำเนิด เธอแย้งว่า “เพศ” (gender) ไม่ได้เป็นเพียง “บทบาท” ที่แต่ละบุคคลต้องแสดงออก แต่เป็นผลลัพธ์ของการกระทำซ้ำ ๆ (repetitive acts) ภายใต้โครงสร้างอำนาจทางสังคม ซึ่งหมายความว่าอัตภาวะของผู้หญิงไม่ได้ตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้และถูกต่อรองอยู่ตลอดเวลา บริบททางสังคมที่แตกต่างกัน แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิด intersectionality ของ Crenshaw ที่อธิบายว่าอัตลักษณ์ของผู้หญิงถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายประการ เช่น เชื้อชาติ ชนชั้น เพศสภาพ และบริบททางสังคม งานของเธอเน้นให้เห็นว่าการศึกษาและการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องคำนึงถึงระบบการกดขี่ที่ทับซ้อนกัน มิฉะนั้นอาจทำให้การวิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้หญิงที่เผชิญกับการกดขี่หลายระดับ (multiple forms of oppression) ขาดความครอบคลุม

นอกจากนี้ Mohanty (1988) ได้เสนอคำวิพากษ์สำคัญต่อสตรีนิยมตะวันตก โดยเฉพาะในงาน *Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses* ซึ่งเธอโต้แย้งว่านักสตรีนิยมตะวันตกมักมองผู้หญิงในโลกที่สามว่าเป็น “เหยื่อ” (victims) ของระบบปิตาธิปไตยและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยไม่ได้พิจารณาความแตกต่างของอัตลักษณ์และบริบททางสังคมของพวกเธอ แนวคิดของ Mohanty ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางการศึกษาสตรีนิยมไปสู่การให้ความสำคัญกับ transnational feminism ซึ่งเน้นการวิเคราะห์การกดขี่ของผู้หญิงผ่านมิติข้ามชาติ (transnational context), โครงสร้างโลกาภิวัตน์ (globalization), และมรดกของลัทธิล่าอาณานิคม (colonial legacy) แนวคิดนี้ยังสามารถนำไปใช้วิเคราะห์การแต่งงานข้ามชาติของผู้หญิงอีสานกับชายตะวันตก ซึ่งหลายงานศึกษา

มีแนวโน้มที่จะมองผู้หญิงอีสานเป็นกลุ่มเดียวกันที่ถูกผลักเข้าสู่งานแต่งงานข้ามชาติ ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจโดยไม่มีอัตรภาวะที่ซับซ้อน งานของ Mohanty จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักวิชาการสามารถศึกษาผู้หญิงจากบริบทเฉพาะ โดยไม่ตกอยู่ในกรอบคิดที่เหมารวมซึ่งลดทอนอำนาจและความสามารถในการกำหนดชีวิตของพวกเธอเอง

อีกแนวคิดสำคัญที่ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับอัตรภาวะของผู้หญิงคือ แนวคิดของ Weedon (1997) ใน *Feminist Practice and Poststructuralist Theory* ซึ่งนำแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Poststructuralism) ของ Michel Foucault มาวิเคราะห์ว่าอัตรภาวะของผู้หญิงถูกสร้างขึ้นผ่านวาทกรรม (discourse) และอำนาจทางสังคม (social power) เธออธิบายว่าอัตรภาวะของผู้หญิงไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดมาตายตัว แต่ถูกผลิตผ่านกระบวนการทางภาษา ความรู้ และสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และสื่อ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงในสังคม ตัวอย่างเช่น แนวคิดที่ว่าผู้หญิงควรเป็นแม่และภรรยาที่ดี ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลจากการครอบงำของวาทกรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม Weedon เสนอว่าผู้หญิงไม่ได้เป็นเพียงผู้รับวาทกรรมเหล่านี้แบบไม่มีทางเลือก แต่พวกเธอสามารถ *เจรจาต่อรอง* (negotiate) และ *ต่อต้าน* (resist) การกำหนดอัตรภาวะของตนเองได้ผ่านการตั้งคำถามต่อบรรทัดฐานทางสังคม และการสร้างวาทกรรมใหม่ที่เปิดพื้นที่ให้กับความเป็นไปได้อื่น ๆ ของอัตลักษณ์ทางเพศ แนวคิดนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจว่าแม้ผู้หญิงจะอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ครอบงำ แต่พวกเธอก็สามารถสร้างอัตลักษณ์ของตนเองและต่อรองกับโครงสร้างที่กดขี่ได้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

โดยรวมแล้ว แนวคิดของ Butler, Crenshaw, Mohanty และ Weedon มีบทบาทสำคัญในการขยายแนวคิดเรื่องอัตรภาวะของผู้หญิงจากกรอบคิดดั้งเดิมของสตรีนิยมกระแสหลักไปสู่การวิเคราะห์ที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งคำนึงถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และอำนาจที่ส่งผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้หญิงในแต่ละบริบท สตรีนิยมยุคที่สามจึงเน้นให้เห็นว่าอัตรภาวะของผู้หญิงไม่ใช่สิ่งที่กำหนดตายตัว แต่เป็นพลวัตที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลกับโครงสร้างอำนาจและวาทกรรมทางสังคม งานศึกษาของพวกเธอช่วยเปิดพื้นที่สำหรับการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางเพศและบทบาทของผู้หญิงในลักษณะที่ครอบคลุมและหลากหลายมากขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในประเด็นเรื่องอัตรภาวะของผู้หญิงในโลกตะวันตก แต่ยังช่วยให้สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น การแต่งงานข้ามชาติ และอัตลักษณ์ของผู้หญิงในบริบทข้ามวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ส่วนแนวคิดปัจจุบันเรื่องอัตภาวะของผู้หญิงในยุคหลังมนุษยนิยม (post-humanism), ยุคหลังสตรีนิยม (postfeminism), และเศรษฐศาสตร์สตรีนิยม (feminist economics) ได้ขยายขอบเขตของการศึกษาศตรีนิยมให้ครอบคลุมถึงอิทธิพลของเทคโนโลยี สื่อดิจิทัล และระบบเศรษฐกิจต่ออัตลักษณ์ของผู้หญิง Rosi Braidotti (2013) เสนอแนวคิด Posthuman Subjectivity ซึ่งอธิบายว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์และเพศสามารถเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยี ความเป็นโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม โดยเธอมีข้อถกเถียงว่าแนวคิดเกี่ยวกับ “มนุษย์” ในอดีตมักถูกกำหนดโดยเชื้อชาติ เพศ และความสามารถทางร่างกายที่เป็นมาตรฐานของสังคมตะวันตก แต่ปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลกำลังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนี้ ทำให้เกิดการตั้งคำถามต่ออัตลักษณ์ทางเพศและตัวตนของผู้หญิง แนวคิดนี้มีความสำคัญเพราะช่วยให้เข้าใจว่าอัตภาวะของผู้หญิงไม่ได้ถูกจำกัดโดยบทบาททางเพศแบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่สามารถถูกกำหนดใหม่ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), เทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology), และโลกเสมือนจริง (virtual reality) แนวคิดของเธอมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิด Cyborg Feminism ของ Donna Haraway (1991) ที่เสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงความหมายของร่างกายและเพศ ทำให้ขอบเขตระหว่างมนุษย์และจักรกลไม่ชัดเจนอีกต่อไป ในขณะเดียวกัน Angela McRobbie (2009) วิเคราะห์ว่าแนวคิด Postfeminism หรือยุคหลังสตรีนิยม กำลังสร้างอัตภาวะของผู้หญิงผ่านสื่อมวลชนและวัฒนธรรมสมัยนิยม (popular culture) โดยเธอชี้ให้เห็นว่าแม้ขบวนการสตรีนิยมจะประสบความสำเร็จในอดีต แต่สื่อกลับทำให้มันหมดความหมาย (Undoing Feminism) ผ่านการสร้างภาพลักษณ์ของ “ผู้หญิงที่มีเสรีภาพแล้ว” ทั้งที่ในความเป็นจริง พวกเธอยังคงถูกกำหนดโดยมาตรฐานของความงาม ความสำเร็จทางอาชีพ และบทบาทในครอบครัว แนวคิดเรื่อง “Having it all” ที่ส่งเสริมให้ผู้หญิงต้องสมบูรณ์แบบทั้งในด้านอาชีพและชีวิตส่วนตัว กลายเป็นเครื่องมือใหม่ของปิตาธิปไตยในการควบคุมอัตลักษณ์ของผู้หญิงผ่านกลไกของการบริโภคและสื่อดิจิทัล

การวิพากษ์ของ McRobbie เชื่อมโยงกับแนวคิดของ Nancy Fraser (2013) ที่เสนอว่าสตรีนิยมร่วมสมัยมุ่งเน้นไปที่ “การเลือกของปัจเจกบุคคล” และ “การเสริมสร้างอำนาจในระดับบุคคล” (individual empowerment) มากกว่าการวิพากษ์โครงสร้างเศรษฐกิจและความไม่เป็นธรรมทางสังคม เธอเสนอว่าสตรีนิยมควรกลับไปให้ความสำคัญกับมิติของความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ (economic justice), โดยเฉพาะประเด็นค่าจ้าง

ที่เป็นธรรม การกระจายทรัพยากร และสวัสดิการทางสังคม เธอโต้แย้งว่าสตรีนิยมกำลังถูกดึงเข้าสู่แนวคิดของ Neoliberalism ที่เน้นความสำเร็จส่วนบุคคลของผู้หญิง เช่น การเป็นผู้บริหารหรือการทำลายเพดานแก้ว (breaking the glass ceiling) โดยไม่ตั้งคำถามถึงโครงสร้างเศรษฐกิจที่ยังคงสร้างความเหลื่อมล้ำให้กับผู้หญิงในชนชั้นแรงงาน และกลุ่มผู้หญิงที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ แนวคิดของ Fraser (2013) สอดคล้องกับสตรีนิยมเชิงเศรษฐศาสตร์ (feminist economics) ที่ตั้งคำถามว่าเหตุใดงานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานดูแล (care work) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงจึงไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และเหตุใดระบบเศรษฐกิจยังคงพึ่งพาแรงงานของผู้หญิงโดยไม่มีค่าตอบแทน เช่น งานบ้าน และการดูแลครอบครัว

โดยรวมแล้ว แนวคิดของ Braidotti, McRobbie และ Fraser ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับสถานะของผู้หญิงในยุคปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงไม่ได้เผชิญกับการกดขี่เพียงในมิติของปิตาธิปไตยแบบดั้งเดิม แต่ยังต้องเผชิญกับการกำหนดอัตลักษณ์ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อมวลชน และระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ซึ่งทำให้สตรีนิยมต้องปรับตัวเพื่อวิเคราะห์สถานะของผู้หญิงในมิติที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2.2 การส่งเงินกลับบ้าน

การส่งเงินกลับบ้าน เป็นทั้งแนวคิดที่มองในมุมสังคมและวัฒนธรรม และเป็นปฏิบัติการที่ผู้หญิงอีสานข้ามชาติใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองสถานะและความเป็นส่วนหนึ่ง การส่งเงินของผู้หญิงอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติกลับมายังครอบครัวหรือชุมชนในประเทศไทย ไม่ได้มีเพียงความหมายด้านการสนับสนุนทางการเงินเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความผูกพันทางอารมณ์ หน้าที่เชิงศีลธรรม ความกตัญญู และการต่อรองสถานะทางสังคมและอัตลักษณ์ในฐานะหญิงอพยพ การส่งเงินกลับบ้านจึงเป็นการปฏิบัติที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอำนาจ ทั้งในระดับครอบครัวและข้ามพรมแดน

ในงานศึกษา “การส่งเงินกลับบ้าน” ถูกอธิบายในฐานะแนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงอีสานกับครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มากกว่าจะเป็นเพียงการเคลื่อนย้ายของเงินทุน การส่งเงินกลับบ้านทำหน้าที่เป็นทั้งสัญลักษณ์ของความผูกพัน ความกตัญญู และความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่ยึดโยงผู้หญิงอีสานกับรากเหง้าวัฒนธรรมของตน ในขณะเดียวกันก็เป็นกลไกในการ ต่อดองอำนาจ อัตลักษณ์ และสถานะทางสังคมในบริบทข้ามชาติ ดังนั้น

แนวคิดเรื่องการส่งเงินกลับบ้านจึงมีความซับซ้อน เพราะมีทั้งด้านที่ช่วยคงความสัมพันธ์กับบ้านเกิด และด้านที่สร้างแรงกดดันจากความคาดหวังของครอบครัว ซึ่งหยั่งรากในค่านิยมเรื่อง “ความกตัญญู” อันเป็นหัวใจของวัฒนธรรมไทย การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความรู้สึกของ “ความเป็นส่วนหนึ่ง” (belonging) ของผู้หญิงอีสานในบริบทข้ามชาติ

หากมองในด้านเศรษฐกิจ การส่งเงินกลับบ้านมีรากฐานจากความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครอบครัวในภาคอีสาน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีอัตราความยากจนสูงและพึ่งพาการเกษตรขนาดเล็กเป็นหลัก ภาวะความไม่มั่นคงทางรายได้จากปัจจัยสิ่งแวดล้อมและตลาดโลก ทำให้ผู้หญิงที่แต่งงานหรือย้ายถิ่นไปต่างประเทศมองว่าการส่งเงินกลับบ้านคือกลไกในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้ครอบครัว จึงมีงานศึกษาหลายชิ้นที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เช่น ในงานของ Erik Cohen (1996) เขาชี้ให้เห็นว่า การส่งเงินกลับบ้านไม่ได้เป็นเพียงธุรกรรมทางการเงิน แต่ยังเป็น เครื่องมือในการต่อรองอำนาจ ของผู้หญิงอีสานในครอบครัวและชุมชน ผู้หญิงที่สามารถส่งเงินได้อย่างต่อเนื่องมักได้รับการยอมรับว่าเป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในครอบครัว เช่น การซื้อที่ดินหรือการลงทุน อย่างไรก็ตาม Sirijit Sunanta และ Leonora Angeles (2013) พบว่าการส่งเงินกลับบ้านยังอาจเป็นแรงกดดันทางสังคม เมื่อครอบครัวคาดหวังการส่งเงินเป็นประจำ ซึ่งอาจก่อให้เกิดภาระทางเศรษฐกิจ ความเครียด และความขัดแย้งในชีวิตสมรสข้ามชาติ

แต่หากมองในเชิงวัฒนธรรม การส่งเงินกลับบ้านถูกมองว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและหน้าที่ของลูกต่อครอบครัว งานของ Keiko Osaki (2003) อธิบายว่าผู้หญิงอีสานที่ย้ายถิ่นมักถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ “ลูกสาวที่ดี” ผ่านการส่งเงินกลับบ้าน เช่นเดียวกับ Lan Anh Hoang และ Brenda Yeoh (2015) ที่วิเคราะห์ว่า “การส่งเงินกลับบ้าน” มีมิติของ “เศรษฐศาสตร์เชิงศีลธรรม” (moral economy) ซึ่งการส่งเงินเป็นทั้งเครื่องมือทางเศรษฐกิจและการปฏิบัติทางศีลธรรม

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของ Kusuma Haklin (2023) เกี่ยวกับผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวเยอรมัน ขยายกรอบแนวคิดนี้ให้ลึกขึ้น โดยเสนอว่าการส่งเงินกลับบ้านเป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความห่วงใย และการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผู้หญิงอีสานเหล่านี้ใช้การส่งเงินเป็นวิธีการต่อรองสถานะทางสังคมของตน ทั้งในครอบครัวไทยและในชีวิตใหม่ที่ต่างประเทศ การส่งเงินจึงไม่ใช่เพียงภาระทางศีลธรรม หากแต่เป็นพื้นที่แห่งการต่อรองอัตลักษณ์และอำนาจของผู้หญิงในระบบข้ามชาติ

ในมิติของความสัมพันธ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง มีงานของ Rhacel Salazar Parrenas (2001) ที่ฉายภาพให้เห็นว่าการส่งเงินกลับบ้านเป็นเครื่องมือในการรักษาความผูกพันในครอบครัวและตอบสนองต่อบทบาททางเพศของผู้หญิงในฐานะผู้ดูแลครอบครัว อย่างไรก็ตาม Sarah Meyer (2012) เสนอให้มองการส่งเงินในฐานะที่เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมทั้งการไหลของเงิน ความคิด และค่านิยม ซึ่งช่วยให้ผู้หญิงอีสานสามารถรักษาความเชื่อมโยงกับบ้านเกิด พร้อมทั้งปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่

ในอีกด้านหนึ่ง งานของ Angeles และ Sunanta (2009) รวมถึงงานของ พัชรินทร์ ลาภานันท์ พบว่าการส่งเงินกลับบ้านยังเป็นประเด็นที่ต้อง “ต่อรอง” ภายในชีวิตสมรส ผู้หญิงไทยบางคนเผชิญความขัดแย้งกับสามีต่างชาติที่มองว่าภาระการส่งเงินเป็นสิ่งไม่จำเป็นหรือเกินควร ซึ่งสะท้อนความซับซ้อนของการต่อรองอำนาจทางเพศและเศรษฐกิจในบริบทครอบครัวข้ามชาติ

โดยรวมแล้ว การส่งเงินกลับบ้านจึงควรถูกเข้าใจในฐานะแนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอารมณ์ ซึ่งสะท้อนความพยายามของผู้หญิงอีสานในการสร้างอัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และความเป็นส่วนหนึ่งในโลกข้ามชาติ มิติของการส่งเงินกลับบ้านจึงมิใช่เพียงปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่เต็มไปด้วยการเจรจาต่อรอง อำนาจ และความหมายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทส่วนบุคคลและโครงสร้างสังคม

3. อัตภาวะผู้หญิงอีสานในบริบทการแต่งงานข้ามชาติ [Transnational Marriage]

ในโลกปัจจุบันที่เชื่อมโยงถึงกัน การแต่งงานข้ามชาติเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในระดับโลก แนวคิดเรื่องความเป็นข้ามชาติ (transnationalism) ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ผู้อพยพรักษาไว้ระหว่างประเทศบ้านเกิดและประเทศปลายทาง ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Meyer 2010) ในกรณีของการแต่งงานระหว่างผู้หญิงไทยและชายชาวยุโรปเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงกระบวนการนี้อย่างชัดเจน (Fresnoza-Flot and Sunanta 2022)

งานศึกษาเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามชาติที่ผ่านมา มีการศึกษาถึงการแต่งงานข้ามชาติระหว่างผู้หญิงอีสานกับชายชาวตะวันตกไว้จำนวนมาก ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ตามแนววิเคราะห์ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ได้ดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยเชิงโครงสร้างและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ-สังคม

ภาคอีสานของประเทศไทยเป็นภูมิภาคที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำและโอกาสในการจ้างงานจำกัด ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากเลือกใช้การแต่งงานข้ามชาติเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว (Mills 2012; Sunanta and Angeles 2013) การแต่งงานกับชายต่างชาติถูกมองว่าเป็นช่องทางให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ สวัสดิการ และโอกาสทางสังคมที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับการใช้ชีวิตในบ้านเกิด (Sunanta and Angeles 2013) การแต่งงานข้ามชาติในบริบทของผู้หญิงอีสานยังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วย บริษัทจัดหาคู่ พ่อสื่อแม่สื่อ หรือชุมชนที่มีผู้หญิงอีสานแต่งงานไปต่างประเทศก่อนหน้านี้ ซึ่งช่วยลดอุปสรรคในการเข้าสู่สังคมใหม่ เช่น การเรียนรู้ภาษา การหางานทำ หรือการปรับตัวกับครอบครัวสามี (Ishii 2016; Chantavanich et al. 2001)

นอกจากนี้ การอพยพระหว่างไทยและยุโรปยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพเหมารวมและจินตภาพทางสังคมที่ส่งผลต่อชีวิตของผู้เกี่ยวข้อง ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชายชาวตะวันตกจำนวนมากอพยพมาไทยคือ ความสัมพันธ์เชิงชู้สาวและการแต่งงานซึ่งมักเป็นจุดเริ่มต้นของการโยกย้ายถิ่นฐาน (Jaisuekun and Sunanta 2021) งานวิจัยเกี่ยวกับชายเยอรมันที่ตั้งรกรากในพัตยาพบว่า เส้นแบ่งระหว่างการท่องเที่ยวเชิงเพศ การแต่งงานข้ามชาติ และการย้ายถิ่นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นค่อนข้างเลือนราง ในขณะที่สำหรับผู้หญิงไทยนั้นมองว่า การแต่งงานข้ามชาติเป็นหนทางสำคัญในการพัฒนาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเองและครอบครัว (Meyer 2010) แรงจูงใจทางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสำหรับผู้หญิงอีสานที่มีรายได้ต่ำซึ่งมักเลือกแต่งงานกับชาวต่างชาติผ่านพ่อสื่อแม่สื่อหรือบริษัทจัดหาคู่ ในปี 2009 พบว่ามีผู้หญิงไทยจากพื้นที่ชนบทที่ฐานะยากจนถึง 19,594 คนแต่งงานกับชายชาวต่างชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความยากจน โครงสร้างทางเพศ และการอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (Duangkumnerd 2009)

3.2 กระบวนการปรับตัวและอุปสรรคในประเทศปลายทาง

การแต่งงานข้ามชาติที่ต้องเผชิญกับความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคมในประเทศปลายทาง เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและท้าทายสำหรับผู้หญิงอีสานที่แต่งงานกับชายตะวันตก งานศึกษาหลายชิ้นระบุว่าผู้หญิงไทย

ที่อพยพไปยังยุโรป เช่น เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ และเดนมาร์ก ต้องเผชิญกับ อุปสรรคด้านภาษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการทำงานและสร้างเครือข่ายทางสังคม (Plambeck 2010) เพื่อแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้ ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยได้สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภาษาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมกลุ่มเรียนภาษาเยอรมันตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัดไทย ร้านอาหาร หรือชุมชนคนไทย ที่ให้บริการการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน ซึ่งนอกจากกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยพัฒนาทักษะด้านภาษาแล้ว ก็ยังเป็นพื้นที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหม่ (Duangkumnerd 2009) ในขณะเดียวกัน ทางรัฐบาลเยอรมนีได้มีข้อกำหนดให้ผู้หญิงไทยที่จะย้ายถิ่นผ่านการแต่งงาน จะต้องผ่านการสอบความรู้ภาษาเยอรมันระดับ A1 ภายในช่วงเวลา 2-3 ปีแรกหลังเดินทางเข้ามาใช้ชีวิตในประเทศเยอรมนี ถึงแม้ว่ากระบวนการเรียนภาษาและการปรับตัวจะใช้เวลานาน แต่ก็นับว่าเป็นกลไกสำคัญที่ผู้หญิงไทยใช้ต่อรองอัตลักษณ์ ความเป็นสมาชิก และความมั่นคงในชีวิตคู่และชีวิตทางสังคมในต่างแดน (Ruenkaew 2017)

นอกจากนี้ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างไทยและตะวันตก เช่น แนวคิดเรื่องบทบาททางเพศ บรรทัดฐานทางครอบครัว และอำนาจในการตัดสินใจในชีวิตคู่ ล้วนส่งผลต่อระดับความพึงพอใจในการแต่งงานและการใช้ชีวิตในต่างแดน (Statham 2021) การปรับตัวให้เข้ากับค่านิยมของสังคมใหม่ในขณะที่ยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับครอบครัวเดิมในประเทศไทย จึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมักก่อให้เกิดความขัดแย้งในตัวตนของผู้หญิงเหล่านี้ ดังนั้น การปรับตัวกับค่านิยมใหม่ในสังคมเยอรมันจึงไม่ใช่เพียงแค่การเรียนรู้ภาษาเยอรมันเท่านั้น หากแต่ในด้านวัฒนธรรม ก็ยังเป็นการเรียนรู้และจัดสมดุลระหว่างความคาดหวังของสามีและสังคมใหม่กับความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชนเดิมในไทย (Haklin 2023; Duangkumnerd 2009; Sinsuwan 2017) การศึกษาโดย Kusuma Haklin (2023) พบว่า แม้ว่าผู้หญิงกลุ่มนี้จะยอมรับวาทกรรมเรื่องความเป็น “แม่บ้านที่ดี” และ “ภรรยาที่อดทน” ตามแบบค่านิยมเยอรมัน แต่ส่วนใหญ่ยังยึดมั่นในการส่งเงินกลับบ้านเพื่อรักษาหน้าตาทางสังคม ชื่อเสียง และบทบาทในฐานะ “ลูกที่กตัญญู” ของครอบครัวในอีสาน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยต่อรองอัตภาวะของตนเองข้ามพรมแดน ในขณะที่ วิลาส ดวงกำเนิด และ วรมน สินสุวรรณ์ ชี้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนไทย เช่น รวมตัวกันทำบุญตามวัดไทย ช่วยให้ผู้หญิง

เหล่านี้สร้างสถานะทางสังคมชั้นกลางระหว่างความเป็น “คนเยอรมัน” และ “คนไทย” ได้สำเร็จ ซึ่งส่งผลให้พวกเขายังคงเชื่อมโยงกับครอบครัวเดิมได้อย่างมีความหมาย ในขณะที่ปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐานใหม่ในเยอรมนีได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่บางคนต้องเผชิญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากพวกเขามีสถานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าสามีหรือต้องพึ่งพิงรายได้จากสามี (Mix and Piper 2003) สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้หญิงต้องพยายามสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเองผ่านช่องทางต่าง ๆ บางคนอาศัยทักษะที่มีติดตัว เช่น การนวดแผนไทยหรือการทำอาหารไทย เพื่อหางานทำและเพิ่มอำนาจต่อรองในครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการแต่งงานข้ามชาติจะมอบความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับหญิงไทยอีสาน แต่การปรับตัวในสังคมใหม่กลับเป็นเรื่องที่ท้าทาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำและไม่สามารถพูดภาษาของประเทศปลายทางได้ ซึ่งนำไปสู่อุปสรรคทั้งทางกฎหมายและสังคมที่ทำให้การใช้ชีวิตในต่างแดนเป็นไปอย่างยากลำบาก

3.3 การต่อรองอัตลักษณ์และบทบาททางเพศ

งานวิจัยของ Mills (2012) ชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงอีสานที่แต่งงานกับชาวตะวันตกต้องเผชิญกับภาระคู่ขนาน ทั้งในแง่ของการดูแลครอบครัวเดิมในไทยและการปรับตัวให้เข้ากับชีวิตคู่ในยุโรป ความคาดหวังจากทั้งสองสังคมทำให้พวกเขายืนในตำแหน่งที่ต้องเจรจาต่อรองอัตลักษณ์และบทบาทของตนเองผ่านเครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การส่งเงินกลับบ้าน ซึ่งในบางกรณี ผู้หญิงใช้การส่งเงินเป็นกลยุทธ์ในการสร้างอำนาจต่อรองในครอบครัวเดิม เช่น การซื้อที่ดิน ลงทุนในธุรกิจ หรือมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพย์สินของครอบครัว ขณะที่บางคนต้องเผชิญกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและความโดดเดี่ยว เนื่องจากแรงกดดันจากครอบครัวและสังคมในประเทศปลายทาง (Plambech 2010) ซึ่งผู้หญิงอีสานที่แต่งงานข้ามชาติ มักถูกคาดหวังให้เป็นสะพานเชื่อมระหว่างวัฒนธรรมไทยและตะวันตก พวกเขาต้องรักษาสถานะของ “ลูกสาวที่ดี” ผ่านการส่งเงินกลับบ้านและดูแลครอบครัวเดิม ขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติตามบทบาทของ “ภรรยาที่ดี” ตามมาตรฐานของสังคมใหม่ (Ishii 2016) อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนที่เลือกทำตามกรอบวัฒนธรรมนี้ ผู้หญิงบางคน จำกัดบทบาทของตนเองในครอบครัวเดิมหรือตัดสินใจไม่ส่งเงินกลับบ้าน เพื่อลดแรงกดดันทางสังคมและสร้างขอบเขตของตนเอง (Sunanta 2013) สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการส่งเงินกลับบ้านไม่ได้เป็นเพียงการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นเครื่องมือของการกำหนดอัตลักษณ์และการต่อรองบทบาททางเพศในบริบทข้ามชาติ

โดยรวมแล้ว การแต่งงานข้ามชาติทำให้ผู้หญิงอีสานต้องปรับตัวและต่อยอดบทบาทของตนเองในสองสังคมที่มีค่านิยมและความคาดหวังที่แตกต่างกัน การส่งเงินกลับบ้านเป็นทั้งกลยุทธ์ของการสร้างอำนาจและภาระทางเศรษฐกิจ ซึ่งผู้หญิงต้องจัดการในลักษณะที่ช่วยให้พวกเธอสามารถรักษาสกุลของชีวิตข้ามพรมแดนได้ แม้ว่าบางคนจะสามารถใช้การส่งเงินกลับบ้านเป็นเครื่องมือในการต่อรองสถานะของตนเอง แต่บางคนก็ต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างตัวตนใหม่และจัดการกับแรงกดดันจากทั้งครอบครัวเดิมและครอบครัวใหม่ในต่างประเทศ (Mills 2012)

3.4 บทบาทของเครือข่ายทางสังคมและการปรับตัว

งานศึกษาของ Supang Chantavanich และคณะ (2001) ชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายทางสังคมของผู้หญิงไทยในต่างประเทศ เช่น กลุ่มออนไลน์ สมาคมคนไทย หรือวัดไทย มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้หญิงให้ปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ เครือข่ายที่เข้มแข็งช่วยให้ผู้หญิงสามารถเข้าถึงโอกาสในการทำงาน การเรียนรู้ภาษา และขอคำแนะนำเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้หญิงสามารถสร้างชีวิตใหม่ในประเทศปลายทางได้ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาของ Cohen (1996) ได้เน้นไปที่บทบาทของเครือข่ายครอบครัวในไทย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานข้ามชาติในลักษณะที่แตกต่างออกไป โดยครอบครัวเดิมมักสร้างแรงกดดันให้ผู้หญิงต้องส่งเงินกลับบ้านเป็นประจำ เพื่อแสดงถึงความกตัญญูและรักษาสถานะของตนเองในชุมชนไทย สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของเครือข่ายสังคมทั้งในประเทศต้นทางและปลายทางที่มีต่อประสบการณ์ของผู้หญิงที่แต่งงานข้ามชาติ

Chantavanich และคณะ (2001) ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายสังคมในการแต่งงานข้ามชาติ และพบว่า ญาติ เพื่อน และสมาชิกชุมชน มีส่วนช่วยเหลือผู้หญิงไทยในการปรับตัวและหางานทำในต่างแดน อย่างไรก็ตาม เครือข่ายเหล่านี้อาจมีสองด้าน คือ ช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจและสังคม ขณะเดียวกันก็อาจส่งเสริมค่านิยมแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิง และกดดันให้พวกเธอต้องส่งเงินกลับบ้านอย่างต่อเนื่อง ทำให้การแต่งงานข้ามชาติมีทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจและความท้าทายด้านภาระครอบครัว

4. สรุป

บทความนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดอัตภาวะและการส่งเงินกลับบ้านของผู้หญิงอีสานที่แต่งงานข้ามชาติโดยใช้กรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยาสตรีนิยมเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ การทบทวนเอกสารชี้ให้เห็นว่า การส่งเงินกลับบ้านของผู้หญิงอีสานในบริบทการแต่งงานข้ามชาติเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยมุมมองเดียวหรือเพียงกรอบแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง และพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจที่พอจะสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก แนวคิดเรื่องอัตภาวะในมุมมองสตรีนิยมได้พัฒนาจากการมองผู้หญิงเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน มีชุดประสบการณ์เหมือนกัน ไปสู่การยอมรับความหลากหลายและความซับซ้อนของอัตภาวะผู้หญิง ซึ่งงานของ Butler, Crenshaw, Mohanty และ Weedon ได้ขยายความเข้าใจว่าอัตภาวะของผู้หญิงไม่ได้ถูกกำหนดโดยเพศสภาพเพียงมิติเดียว แต่มันถูกสร้างขึ้นผ่านปัจจัยพหุนาม (intersectionality) ที่รวมถึงเชื้อชาติ ชนชั้น วัฒนธรรม และบริบททางสังคม นอกจากนี้ แนวคิดปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อมวลชน และระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่ส่งผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของผู้หญิงในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเราพบได้ในงานของ Braidotti, Haraway และ McRobbie เป็นต้น

ประการที่สอง การส่งเงินกลับบ้านไม่ได้เป็นเพียงธุรกรรมทางเศรษฐกิจหรือการทำหน้าที่ตามความกตัญญูเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความหมายหลายชั้น ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมแสดงให้เห็นว่า การส่งเงินกลับบ้านเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจของผู้หญิงต่อครอบครัวและชุมชน เป็นการแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย และความผูกพันทางอารมณ์ เป็นการรักษาความเชื่อมโยงกับรากเหง้าทางวัฒนธรรม และเป็นพื้นที่ของการต่อรองอัตลักษณ์และสถานะทางสังคมในบริบทข้ามชาติ แต่ในทางกลับกัน การส่งเงินกลับบ้านก็ได้สร้างแรงกดดันและความตึงเครียดให้กับผู้หญิง โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับความคาดหวังที่ขัดแย้งกันจากครอบครัวเดิมในไทยและครอบครัวใหม่ในต่างประเทศ

ประการที่สาม บริบทการแต่งงานข้ามชาติของผู้หญิงอีสานเป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนของการต่อรองอัตภาวะ ผู้หญิงอีสานที่แต่งงานกับชายชาวตะวันตกต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ทั้งการปรับตัวกับภาษาใหม่ วัฒนธรรมใหม่ และบรรทัดฐานทางสังคมใหม่ การจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่อาจไม่เท่าเทียมในครอบครัว

และการรักษาสมดุลระหว่างบทบาทของการเป็น “ภรรยาที่ดี” ในสังคมใหม่กับการเป็น “ลูกสาวที่กตัญญู” ในสังคมเดิม งานวิจัยที่ได้บทพจนานในบทความนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงไม่ได้เป็นเพียงผู้รับอิทธิพลจากโครงสร้างและความคาดหวังเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม แต่พวกเขาพัฒนากลยุทธ์ต่าง ๆ ในการเจรจาต่อรองกับข้อจำกัดเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็ง การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของตนเอง หรือการเลือกที่จะจำกัดบทบาทบางอย่างเพื่อรักษาขอบเขตของตนเอง

ดังนั้น บทความนี้จึงชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจอัตภาวะของผู้หญิงอีสานที่แต่งงานข้ามชาติและความหมายของการส่งเงินกลับบ้าน จำเป็นต้องมองข้ามภาพเหมารวมและกรอบแนวคิดที่จำกัดที่มองว่าผู้หญิงอีสานข้ามชาติเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน มีประสบการณ์และทัศนคติเหมือนกัน ในทางตรงกันข้าม ผู้หญิงอีสานข้ามชาติเหล่านี้มีเรื่องราว ความท้าทาย และวิธีการจัดการกับชีวิตที่แตกต่างกันไปตามบริบทส่วนบุคคลและโครงสร้างสังคม

การส่งเงินกลับบ้านไม่ได้เป็นเพียงการทำหน้าที่ตามความกตัญญูหรือการสนับสนุนทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความหมาย อารมณ์ และการต่อรองอำนาจ มันเป็นเครื่องมือที่ผู้หญิงใช้ในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ ยืนยันอัตลักษณ์ และต่อรองตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในหลายพื้นที่พร้อมกันทั้งในประเทศไทยและประเทศปลายทาง

ดังนั้น การศึกษาในอนาคตควรให้ความสำคัญกับเสียงและประสบการณ์ของผู้หญิง โดยไม่พยายามลดทอนความซับซ้อนของชีวิตพวกเขาให้เหลือเพียงลักษณะใดลักษณะหนึ่งเท่านั้น การยอมรับและเคารพความหลากหลายของอัตภาวะจะช่วยให้เราเข้าใจปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามชาติและการส่งเงินกลับบ้านได้อย่างลึกซึ้งและเป็นธรรมมากขึ้น และสุดท้าย จะนำไปสู่การสนับสนุนและนโยบายที่เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้หญิงอีสานที่แต่งงานข้ามชาติอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง อัตภาวะ ความเป็นอื่น และการเสริมสร้างอำนาจ ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (ทุนเมธีวิจัยอาวุโส) สัญญาเลขที่ N42A671042

เอกสารอ้างอิง

- Angeles, Leonora C, and Siriji Sunanta. 2009. "Demanding daughter duty: Gender, community, village transformation, and transnational marriages in Northeast Thailand." *Critical Asian Studies*, 41(4), 549–574. <https://doi.org/10.1080/14672710903328021>.
- Braidotti, Rosi. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Butler, Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Chantavanich, Supang, Suteera Nittayananta, Prapairat Ratanaolan-Mix, Pataya Ruenkaew. 2001. *The migration of Thai women to Germany: Causes, living conditions and impacts for Thailand and Germany*. Bangkok: Asian Research Center for Migration, Chulalongkorn University.
- Cohen, Erik. 1996. "Open-Ended Prostitution as a Skilful Game of Luck: Opportunity, Risk and Security among Tourist-Oriented Prostitutes in a Bangkok Soi." In *Thai Tourism: Hill Tribes, Islands and Open-Ended Prostitution*, 269–291. Bangkok: White Lotus.
- Crenshaw, Kimberlé. 1991. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6): 1241-1299. <http://doi.org/10.2307/1229039>.
- Duangkumnerd, Vithaya. 2009. "The Intermarriage of Thai Women in Germany." Doctoral Dissertation, National Institute of Development Administration. NIDA Digital Repository.
- Fraser, Nancy. 2013. *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. London: Verso.
- Fresnoza-Flot, Asuncion, and Sirijit Sunanta. 2022. "Challenging Stereotypes in Europe-Thailand Transnational Migration: Non-Conventional Unions, Mobilities, and (Re)Productive Labor." *Advances in Southeast Asian Studies* 15 (1): 139–157.
- Haklin, K.usuma 2023. "Literature Review." In *Remittances of Thai Female Marriage Migrants in Germany: Motives, Challenges, and Family Relationships*. M.A, New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-658-41686-7_2.

- Haraway, Donna. 1991. "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century." In *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. 149- 181. New York: Routledge.
- Hoang, Lan Anh, and Brenda S. A. Yeoh. 2015. "Introduction: Migration, remittances and the family." In *Transnational labour migration, remittances and the changing family in Asia*, edited by Lan Anh Hoang and Brenda S. A. Yeoh, 1–23. Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137506863_1
- Ishii, Sari K. (ed.). 2016. *Marriage migration in Asia: Emerging minorities at the frontiers of nation-states*. Kyoto: NUS Press in association with Kyoto University Press.
- Jaisuekun, Kakanang, and Sirijit Sunanta. 2021. "Remittances as Social Practices and Agents of Change: The Future of Transnational Society." In *The Palgrave Handbook of Gender and Migration, edited by Claudia Mora and Nicola Piper*, 139–157. Cham: Springer.
- Lapanun, Patcharin. 2018. "It's Not Just About Money: Transnational Marriages of Isan Women." *Journal of Mekong Societies* 8 (3): 1–28.
- McRobbie, Angela. 2009. *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. London: SAGE Publications.
- Meyer, Sarah. 2023. "Introduction: Theorizing Remittances - Social Positioning and the Making of Migrant Subjectivity." In *Remittances as Social Practices and Agents of Change*, edited by Sarah Meyer and Christine Ströhle. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-81504-2_1.
- Mills, Mary Beth. 2012. "Thai Mobilities and Cultural Citizenship." *Critical Asian Studies* 44(1): 85–112. <https://doi.org/10.1080/14672715.2012.644888>.
- Mix, Prapairat R, and Nicola Piper. 2003. Does marriage "liberate" women from sex work? Thai women in Germany. In *Wife or Worker? Asian women and migration*, edited by Prapairat R. Mi, and Nicola Piper. 53–71. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

- Mohanty, Chandra Talpade. 1988. "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses." *Feminist Review* 30: 61–88.
- Osaki, Keiko. 2003. "Migrant Remittances in Thailand: Economic Necessity or Social Norm?" *Journal of Population Research* 20 (2): 203–222. <https://doi.org/10.1007/BF03031852>.
- Parreñas, Rhacel Salazar. 2001. *Servants of Globalization: Women, Migration, and Domestic Work*. Stanford: Stanford University Press.
- Plambech, Sine. 2010. "From Thailand with love: Transnational migration in the global care economy." In *Sex Trafficking, Human Rights, and Social Justice*. Edited by Tiantian Zheng. 47–61. London: Routledge.
- Ruenkaew, Pataya. 2017. "Victims of Traffic in Women, Marriage Migrants, and Community Formation: A History of Migration of Thai Women to Germany." In *Gendered Encounters between Germany and Asia: Transnational Perspectives since 1800*, edited by Joanne M. Cho and Douglas T. McGetchin, 253–274. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-59737-9_13.
- Sinsuwan, Woramon. (2017). *Thai marriage migrants in Germany and their employment dilemma after the Residence Act of 2005*. Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin. <https://doi.org/10.25595/1194>.
- Statham, Paul. (2021). "Living the long term consequences of Thai Western marriage migration: The radical life course transformations of women who partner older Westerners." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(8): 1562–1587. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1565403>
- Sunanta, Sirijit, and Leonora C. Angeles. 2013. "From Rural Life to Transnational Wife: Agrarian Transition, Gender Mobility, and Intimate Globalization in Transnational Marriages in Northeast Thailand." *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography* 20 (6): 699–717. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2012.709827>.
- Weedon, Chris. 1997. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. 2nd ed. Oxford: Blackwell.